

Анатолій Вальчук,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та політології,
Хмельницький університет управління та права*

ПРАКТИЧНИЙ ІММОРТИЗМ У ДАВНЬОУКРАЇНСЬКІЙ ДУМЦІ ХІ СТОЛІТТЯ

У статті доводиться, що імортитичні ідеї посідають чільне місце в українській думці Х століття. Розуміння та висвітлення проблем життя, смерті та безсмертя перебувало під впливом соціально-історичних тогочасних реалій. Імортитичні ідеї вплинули на формування світогляду населення України.

Ключові слова: життя, смерть, безсмертя, достойне життя, імортитизм.

Давньоукраїнська богословська традиція реалізувала себе в сфері практичної діяльності. В цей період побутуючі релігійні та філософські ідеї мали тісний зв'язок з реальним повсякденним життям людей.

Християнство розпочало процес трансформації суспільної духовності киеворуської держави. Першими пропагандистами і творцями нового світогляду були люди тісно пов'язані з церквою. Християнство, на думку новонавернених, розкрило сутність життя людини, дарувало їй спасіння після смерті. Ось на чому наголошує Яків Мних. "Охрестився ж сам князь Володимир, і чада свої, і ввесь дім свій святим хрещенням просвітив і вивільнив усім душі, чоловічої статі і жіночої, святому завдяки хрещенню." [13, с. 355]. Володимир Великий, виходячи із загостреного розуміння проблеми життя та смерті через християнську імортитичну ідею посмертного існування, допоміг іншим спастись під час Страшного суду.

Як наслідок таких змін обов'язково виникає новий образ достойного життя. Краще вести стоїчний спосіб життя, в "скорбех терпети, к всем смирену быти" та "собирати имение на небесах" [4, с. 161].

Для майбутнього спасіння необхідно перебороти один з найтяжчих людських гріхів – гординю. Саме через неї людина занапащає свою душу. До цього ж гріха веде приземленість душі. "Якщо хто чистий душею, вільний від людських помилок і усвідомлює свою ницість, скорочення і раптовий кінець життя, той не впаде в провалля гордині, навіть якщо і буде мати високий сан." [3, с. 151]. Подібні слова ми можемо знайти в "Повчанні архієпископа Луки до братії", яке написав ще один з книжників київського князя Ярослава Лука Жидята. Проповідник у досить простих, загальнозрозумілих виразах дає початкові настанови в істинах віри та моральності, в чому мала потребу його паства, яка ще мало пройнялась християнським вченням. Йому доводиться нагадувати символ віри, вказувати на необхідності виконання найосновніших обов'язків християнина по відношенню до Бога, церкви та ближнього. У своєму повчальному творі він говорить про те, чого потрібно дотримуватись: "Ні дерзкості не майте, ні гордості, нічого такого не робіть, пам'ятаючи, що на завтра будемо смородом, і гноєм, і червою." [7, с. 152]

На початку історії нашого народу, в давні часи пройшов розподіл в суспільстві на верстви, що розрізнялись своїм ставленням до релігії. Поділ на мирян і духовенство багато в чому зумовив специфічне ставлення цих верств до ряду

фундаментальних проблем людського існування. Особливо слід відмітити ідеї та творчість представників монашества. Одним з найбільш яскравих серед них був Феодосій Печерський.

Характерним для монашества була певна двоякість у ставленні до оточуючого світу. Монашество виконувало дві функції, які були різнонаправлені, але не перебували в певному антагоністичному стані одна відносно іншої. Чернецтво допомагало відійти від світу суєтного, увійти в стан індивідуального імортізму, але одночасно і впливало на цей світ з метою його зміни в кращу сторону. Про таку двонаправленість монашества наголошує Мирослав Попович. Він виділяє в монастирському житті тогочасної Русі дві традиції, що були започатковані Антонієм і Феодосієм Печерським. Коли Антоній стверджує моральність та духовність християнства, відрікаючись від земного життя, то Феодосій обертав чернечий спосіб життя на спосіб активного впливу на повсякденне існування грішного земного світу [9, с. 82].

Преподобний Феодосій залишив повчання як до монахів, так і до мирян. З повчань до іноків ми визнаємо темні сторони тодішнього монастирського життя, про які не говорять ні Нестор, ні Печерський Патерик, що займалися виключно прославленням відомої Лаври. Феодосій звинувачує монахів у лінощаді до богослужіння, недотриманні правил самообмеження, накопичення майна в келії, невдоволення спільним одягом і їжею. “Нині ж я, недостойний, в умі тримаючи заповідь благого Владики, так говорю вам: краще нам від праці своєї годувати вбогих і паломників, а не перебувати в бездіяльності, переходячи з келії в келію.” [10, с. 156] Повагу до монашеського стану, на думку Феодосія, потрібно заслужити істинним життям, а не зверхнім ставленням до прихожан. “Ми ж нічого того не робимо. І якби не зійшла на нас благодать Божа і не годувала б нас через боголюбивих людей, то що б робили ми, дивлячись на свої труди? Чи скажемо, що заради нашого співу, чи за наш піст, чи бдіння все те приносять нам? А ми ні за кого із приносящих ні разу не поклонимось” [10, с. 156–157]. Бували скарги на ігумена за те, що він на монастирські кошти утримував причинних і бідних. На такі звинувачення, бачачи прив’язаність деяких монахів до мирського, спокусливого життя, Феодосій відповідав: “Адже не личить нам, возлюблені, те, що посилається від Бога через боголюбивих людей на користь душам і тілам нашим утримувати тільки для себе, але зобов’язані подавати і іншим, що потребують” [10, с. 157]. Прив’язаність деяких іноків до суєтного світу дуже турбувала Феодосія. “Що привнесемо, улюбленці мої, в світ цей, або що зможемо з нього винести? Чи не полишили світу і того, що в світі, за заповіддю Христа, який сказав: “Якщо хто не зненавидить всього і не послідує за мною, не учень він мені”...” [11, с. 154]. Бути монахом – це особливий дар від Бога, ось про що нагадає Феодосій. “Що ж доброго ми сотворили Господу, що він нас вибрав і вивів нас від малотривалого життя цього” [11, с. 155]. В подяку за таку благодать від Бога потрібно вести добродієсне та достойне життя монаха і за це дано буде царство небесне після смерті.

Були твори адресовані представникам вищих верств. Бояри і князі були особливо поблажливі до нього. Преподобний Феодосій впливав на них благотворно. Період монашества Феодосія проходив у тяжкі і темні часи взаємовідносин між князями. Міжусобиці князів були у самому розпалі. Відомі два

послання до великого князя Ізяслава відповідають на питання догматичного характеру та показують відмінність між східною та західною гілками християнства. Феодосій користувався повагою великого князя Ізяслава, який полюбляв благочестиву розмову з преподобним. На запитання князя про особливості такого дня тижня як неділя, Феодосій дав роз'яснення в своєму повчанні. За його словами, цей день отримав виняткову роль завдяки факту воскресіння, тобто повернення з смерті Ісуса Христа. "А в неділю воскрес з мертвих Христос Бог наш – тому почитається воскресіння Христове. А до цього і не було дня такого" [1, с. 159].

Після прийняття християнства Київська Русь почала налагоджувати стосунки з іншими християнськими державами. Не в останню чергу це відобразилось і на шлюбно-сімейних зв'язках вищих верств давньоруського суспільства. З'являються не просто міжнаціональні шлюби, але й шлюби між представниками різних християнських конфесій. Без сумніву, що з приходом іноконфесійних членів подружжя приходять і вплив самої конфесії. Для давньоруського православного (східнообрядного до 1054 року) суспільства такою конфесією був католицизм (латинська віра). Щоб не дозволити посилення духовного впливу західної гілки християнства, православне духовенство використовувало різні аргументи. Головне бажання кожного християнина полягає у спасінні в посмертному існуванні. Часто ця імортична ідея використовувалась як серйозний аргумент проти засилля католицьких догматів. З'являються полемічні твори, які розглядають цю проблему та намагаються підтвердити істинність саме власної позиції. Без сумніву, що Феодосій не міг залишитись осторонь цих проблем. Князь Ізяслав часто вважається одним з прозахідних правителів Київської Русі. Саме до нього і направлені повчання Феодосія. "І ти, спасаючи, спасуть душу свою, хто в правовірній вірі живе; адже немає іншої віри кращої за нашу, так як чиста і свята наша віра православна – живущі в цій вірі від гріхів позбавляться і від мук вічних відвернуться, а до життя вічного прилучаться і зі святими радіти безкінечно будуть. А тим, що живуть в іншій вірі – чи в латинській, чи в сарацинській, чи у вірменській – не бачити життя вічного" [12, с. 161–162]. Він звинувачує представників західного християнства в неправомірності причастя за католицьким обрядом, який не дасть після смерті жаданого спасіння. "Ви ж відкинули заповіді апостольські і святих отців настанови і прийняли неправду і віру розбещену, повну погибелі. Через це від нас були відторгнені. Через це їм з вами (православними – А.В.) не годиться ні жити разом, ні до божественних таємниць разом прилучатись, ані їм до нашої, ані нам до їхньої, тому що мертвим тілом служите, мертвого Господа призиваючи. А ми службу відправляємо живим тілом самого Господа, бачачи живим його, сидячого з права від Отця. І потім прийде він судити живих і мертвих. Ви ж мертві, мертву жертву приносите, а ми живому богу живу жертву приносимо – чисту, непорочну, і життя вічне отримаємо." [12, с. 162] Імортологічні ідеї життя та смерті тлумачилися з релігійної точки зору, тобто йшлося про життя та смерть людської душі після Страшного суду. В даному творі ми бачимо, що імортична проблема, а конкретніше релігійна сторона цієї проблеми, виступає як основа, фундамент на якому будується аргументація всього повчання. В цьому контексті незаперечний факт людської смертності та його християнське трактування виконують роль неспростовного доказу для будь – якої ситуації. Така апологетика формувала і змінювала не тільки думки князів, але й

впливала на суспільне життя в цілому. Багато в чому повчання преподобного Феодосія мають велике значення для характеристики звичаїв того часу.

Як же потрібно жити християнам, щоб після смерті потрапити в кращий світ та забезпечити собі вічне існування після другого приходу Христа і страшного суду? Відповіді на це запитання можна було знайти в безлічі творів. В “Ізмарагді” приводиться “Слово святих апостолів і святих отців, як жити християнам”. У ньому, на прикладі загальноновизнаних всіма християнами авторитетів, висловлюються думки про сутність земного життя. Ідея імморичного посмертного існування, на думку читача, має предстати єдино реальним та важливим для людини. Навіть через сотні років подібні ідеї не зникли. “Но да оставим, братье, плотские похоти, да не будем скотинным телесам подобии, но духовных дел плоды творящи. Ангелом будем подобни, с святыми получим жизнь вечную, не того бо деля нас Бог сотворил, да, скотски живше, в вечныя внидем муки, но мало zde, веще сем, пребывше, воздержанием, пощением, чистотою, поклонением, милостынею, паче же любовию, смирением, покорением, братолюбием, – и тако поживши, добре приимем вечную жизнь, юже обещал есть нам прияти, соблюдшим заповедь Его. Тем же не льститесь, братие, вдающесе житию сему: пищу же и пьянство многи бо красота мира сего погубляет, прельщает же слава многи, в адскую глубину сводит, от нея же избавит ны Иисус Господь Бог, творящая заповеди Его и ходяща в воли Его. Ему ж слава в веки, аминь.” [5, с. 171]

Іншим прикладом впливу проблеми безсмертя на вибір стилю людського життя на початку християнського етапу киеворуської історії може бути “Житіє Феодосія Печерського”. Після смерті Феодосій Печерський став символом істинно християнського способу життя. Автор цього житія Нестор закликає до наслідування життєвого подвигу Феодосія. Твір є цікавим для дослідження імпортних проблем в духовності того періоду нашої історії через намагання Нестора показати пріоритетність посмертного існування перед земним життям.

“Так і ми, браття, станемо ревнителями і наслідувачами життя преподобного Феодосія та учнів його, яких він перед собою послав до господа, і да сподобимся почути слово владики і вседержителя, що провіщає: “Прийдіть, благословенні отцем моїм, і прийміть приготовлене вам царство”.” [2, с. 309]

Вже замолоду, говорить автор, Феодосій почав роздумувати над своїм життям. Головним завданням якого він вважав спасіння після смерті. Для цього потрібно вирішити, який спосіб життя необхідно вибрати. І про цей вибір красномовно говориться в житті. Феодосій пішов до монаха Антонія. “Отець же наш Феодосій всією душею віддався Богу і преподобному Антонію, і з тих пір став тілесно утруждатись, цілі ночі проводив в безперервних молитвах, переборюючи сон, і для покорення плоті своєї трудився, не покладаючи рук, пам’ятаючи завжди, що говориться в псалмах: “Подивись на покірність мою і на труд мій і прости всі гріхи мої”. Так він душу всіляким стриманням покоряв, а тіло обезсилював трудом і подвижництвом, так що дивувались преподобний Антоній і великий Никон його сумирності і покірності і такому його – в юні роки – благонравію, кріпості духу і бодрості. І дуже про все славили бога.” [2, с. 318]

У «Житті» приводиться цікавий приклад про вплив образу монашеського життя на вибір людини у визначенні пріоритетів свого існування. Не останню роль у цьому

зіграла імортитчна проблема в ракурсі уявлень про посмертне існування та особливості впливу на нього. “В той же час був перший серед князівських бояр на ім'я Іоанн. Його син часто приходив до преподобних, насолоджуючись медоточивими розповідями, які виходили з вуст отців тих, і полюбив їх, і захотів жити з ними, відкинувши все мирське, славу і багатство маючи за ніщо. Тому, що дійшло до нього слово Господнє, яке говорить: “Простіше верблєду пройти крізь вухо голки, аніж багатому вийти в царство небесне”. Тоді повідав він одному тільки Антонію про своє бажання, говорячи: “Хотів би, отче мій, якщо богу угодно, монахом бути і жити з вами”. Відповідав йому старець: “Благе бажання твоє, чадо, і помисли зповнені благодаті, але стережись, чадо, щоб багатство і слава світу цього не позвали тебе назад. Господь говорить: “Ніхто, поклавший руки свої на рало і поглядаючи назад, не поміститься в царстві небесному”; так і монах, повертаючись до світу в думках і опікуючись про мирське, не має здобутку життя вічного”. І довго ще бесідував старець з отроком і його серце ще більше розгорялось любов'ю до Бога і вернувся він в дім свій. І на наступний день одівся в святкову і багату одєжу і, сівши на коня, поїхав до старця, і отроки його їхали біля нього, а інші вели перед ним коня в багатій збруї, і ось так урочисто під'їхав він до печери тих отців. Вони ж вийшли і поклонились йому, як це подобається вельможам, а він же ще більше поклонився їм до землі, потім зняв з себе одяг боярський і положив його перед старцем, і також коня в багатій утварі поставив перед ним і сказав: “Це все, отче, - красні спокуси світу цього суть, і що хочеш те й зроби з ними, я ж від всього цього вже відрікся, і хочу бути монахом, і з вами жити в печері цій, і тому не повернусь в дім свій” [2, с. 322–324].

Іночество Феодосія автор трактує як особливий стан людини. Феодосій ніби одночасно перебуває в двох світах: реально він живе земним життям, але завдяки монашеству та своїм духовним подвигам, завдяки відкиданню мирських благ, також живе імортитчним небесним, ангельським життям. “Преподобний же отець наш, воістинно земний ангел і небесний чоловік, Феодосій бачучи, що місце, і печальне, і тісне, і всім замале, і братії, що збільшилась, вже важко було вміщуватись в церкві, ніколи через те не печалився і не віддавався скорботі, але всякий день братію втішав і повчав, щоб не переймались вони через земне, а нагадував їм господні слова, говорячи: “Не думайте про те, що п'ємо, або що їмо, або в що одягнуті: тому що знає отець ваш небесний, в чому маєте потребу ви; а шукайте царства небесного, а все інше прийде до вас”. Блаженний так думав, а Бог щедро давав йому все, в чому була потреба [2, с. 332]. Феодосій намагався заохотити й інших монахів до такого життя. “Преподобний отець наш Феодосій поправді був сповнений святого духа, тому і зміг примножити божественне багатство, і, населив раніше пусте місце багатьма чорноризцями, створив славний монастир. Але ніяким чином не хотів накопичувати в ньому скарби, а з вірою і з надією покладався на бога і ніколи не надавав значення багатству. Саме тому постійно обходив він келії учнів своїх, і коли будь-що знаходив у кого - чи їжу яку, чи одяг, чи майно яке, то забирав це і кидав у піч, вважаючи це справою рук ворога (диявола – А.В.) і за привід для гріха. І так говорив їм: “Не добре нам, браття, будучи монахами відкинувшими все мирське, накопичувати майно в келіях своїх. Як же можемо ми з чистою молитвою звертатись до Бога, якщо маємо в келіях своїх скарби? Про це слухайте Господа,

що говорить: “Де скарби ваші, там і серця ваші”; і особливо про тих, хто збирає їх: “Нерозумний, в цю ніч душу твою візьму, а зібране тобою кому дістануться?” Тому, браття, будемо користуватись уставним одягом нашим, і їжею, яку отримуємо в трапезній від келаря, а в келіях нічого подібного не будемо зберігати, і тоді зі всім бажанням і всіма думками молитву свою чисту принесемо до бога”. [2, с. 358] Всі свої думки та всі надії Феодосій звертав тільки до божественного начала, не думаючи про земне, скороминуще життя. “Така була щира надія на Бога у преподобного Феодосія, так уповав він на господа нашого Ісуса Христа, що ніяких надій не покладав на земне, ні на що не розраховував в світі цьому, тому, що всіма думками і всією душею богу поклонявся і на нього всі надії возложив, зовсім не турбувався про день завтрашній, і постійно тримав в пам’яті серця свого глас господній, що провіщав: “Не турбуйтеся ні про що, подивіться на птахів небесних, як вони не сіють...” [2, с. 370], думати потрібно тільки про час смертний та про те, як спастись під час страшного суду, тобто про небесне, а не земне.

Таке ж відношення, як до монахів, проявляв Феодосій і до мирян. Про його участь у житті людей, проповідування їм своїх ідей згадується і в “Повісті врем’яних літ”. “Ще за життя Феодосія, коли він був ігуменом і порядкував стадом чорноризців, дорученим йому від Бога, не тільки ними одними, але й мирськими опікувався душами, як би їм спастися, а найбільше про синів своїх духовних, утішав і напучував тих, що приходили до нього, а до других сам приходив до них додому і благословення їм давав. Одного разу він прийшов у дім Янів до Яня і його жінки Марії, бо Феодосій любив їх за те, що жили згідно заповіді Господній і в любові жили. Одного разу зайшов до них і повчав їх про милостивість до бідних і про царство небесне, яке дістанеться праведникам, а грішникам – муки, і про смертний час” [8, с. 324/325]. Звинувачуючи князя Святослава, який вигнав свого брата з київського престолу він у жорсткій формі засуджував його вчинок в посланні своєму. Після цього Феодосію грозило ув’язнення. Далі автор розгортає сюжет, що дивним чином подібний до ситуації з судом та смертю Сократа, але на щастя з іншим закінченням. “Коли ж прочитав князь те послання, то прийшов в ярість і, неначе лев, заревів на праведного, пожбурих листа його на землю. І тоді облетіла всіх звістка, що грозить блаженному ув’язнення. Братія ж у великому смутку вговорювала блаженного відступитися і більше не звинувачувати князя. І багато з бояр, що приходили до нього говорили про князівський гнів і просили не противитись князю. “Адже він, – говорили, – хоче ув’язнити тебе”. Почувши мову про своє ув’язнення, блаженний сказав: “Це дуже радує мене, браття, так як ніщо не є благом для мене в житті цьому: хіба хвилює мене, що позбавлюсь благоденства чи багатства? А чи опечалить мене розлука з дітьми чи втрата сіл моїх? Нічого з цього не приніс я із собою в світ цей: нагими народжуємось, так подобає нам нагими ж і піти з світу цього. Тому готовий я прийняти смерть» [2, с. 378]. Подібні слова говорив і Сократ.

Сократа було звинувачено і засуджено до смертної кари. Коли друзі задумали викрасти його, він відмовився і запитав чи “знають вони місце за межами Атіки, куди не було б доступу смерті” [6, с. 157]. Коли він побачив, що за ним тужать і плачуть його учні та друзі, то наголосив, що з самого народження засуджений на смерть природою [6, с. 158].

Навіть більш радикально говорить автор “Житія” про очікування смерті. “І ось настав кінець життя його, і вже наперед взяв він день, коли відійде до Бога і настане час заспокоєння його, тому, що смерть – упокоєння для праведника” [2, с. 384]. Коли ж прийшов смертний час, то Феодосій, який був вже дуже хворий, “зовсім обезсилений, ліг на одрі, і сказав: “Да буде воля божа, і як завгодно йому, так хай і зробить! Але, молю тебе, владико мій, милостивий будь до душі моєї, хай не зустріне її лукавство вороже (диявольське – А.В.), а приймуть її ангели твої, які проведуть її крізь перепони темних тих митарств, і приведуть її до твого милосердя світу. І це сказавши, замовк, тому, що залишили його сили [2, с. 386]. Як бачимо, очікування приходу смерті породжує страх навіть у людей, які ведуть побожний спосіб життя. Цей страх є виразником того невідомого, що за християнськими уявленнями, може бути після смерті людини. І хоча про все, що відбудеться після смерті, існують роз’яснення, цього не достатньо. Для кожного окремого індивіда залишається досить велика доля незвіданого по відношенню до самого цього індивіда. Саме тому ми і бачимо деяку невпевненість у посмертній долі та участі, яка уготована людській душі.

Ранній етап літературної творчості, який розпочався в XI столітті свідчить про зародження власної релігійно-богословської культури. Про це говорить той факт, що імортичні проблеми, які конституують людське життя, займають одне з провідних місць в тогочасній думці. Ця тенденція продовжувала розвиватись і надалі. Не останню, а часом і провідну роль у творах XI століття займає імортизм проблеми життя, смерті та безсмертя разом з іншими, дотичними до неї. Саме в цей період вперше задумались над цією проблемою. На прикладі творів Якова Мниха, Луки Жидята, Феодосія Печерського, Нестора Літописця ми бачимо перші спроби пошуку орієнтирів у розгляді імортичної проблеми життя, смерті та безсмертя.

1. Вопрос князя Изяслава, сына Ярослава, внука Владимира к Феодосию, игумену Печерского монастыря. // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 158–159.
2. Житие преподобного отца нашего Феодосия, игумена печерского. // Памятники литературы Древней Руси. Начало русской литературы. XI — начало XII века / Под. ред. Д. С. Лихачева и Л. А. Дмитриева. – М., 1978. – С. 305–391.
3. Из Изборника 1076 года. // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 148–151.
4. Изборник 1076 года // Домострой. Литература Древней Руси. Сборник. Сост. вступ. ст., пер. и комм. Колесова В. В. – М. Художественная литература 1991. – С. 159–162.
5. Измарагд. // Домострой. Литература Древней Руси. Сборник. Сост. вступ. ст., пер. и комм. Колесова В. В. – М. Художественная литература 1991. – С. 170–178.
6. Ксенофонт. Воспоминания о Сократе. Серия Памятники философской мысли. / Пер., статья и комментарии С.И. Соболевского. – М.: Наука, 1993. – 382 с.
7. Лука Жидята. Поучение к братии // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 152.
8. Повість врем’яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка.— К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.
9. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., АртЕк, 1999. – 728 с.
10. Феодосий Печерский. Слово о терпении, и о любви, и о посте (в четверг 3-й недели поста). // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 156–158.

11. Феодосий Печерский. Слово святого Феодосия на часах о терпении и о любви (в среду 3-й недели поста) // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 154–156.
12. Феодосий Печерский. Слово святого Феодосия, игумена Печерского монастыря, о вере христианской и о латинской // Златоструй. Древняя Русь X–XIII вв. / Сост., авт. текст, коммент. А. Г. Кузьмина, А. Ю. Карпова. – М., 1990. – С. 160–162.
13. Яків Мних. Пам'ять і похвала Володимирі // Історія релігії в Україні: У 10 т. / НАН України; Інститут філософії ім. Г.Сковороди. Відділення релігієзнавства / А. Колодний (ред.) – К.: Український Центр духовної культури, 1996. – Т. 1: Духовно-християнські вірування; Прийняття християнства. – К.: Український Центр духовної культури. – 384 с. – С. 354–360.

SUMMARY

Anatoly Valchuk

Practical immortizm in the old Ukrainian mind of XI age.

The clause proves that the immortal ideas of life and death occupies an important place in Ukrainian thought of XI age. Understanding and reflection of life, death and immortality problem underwent the influence of social-historic realities of that time. The immortal ideas have affected formation of outlook of the population of Ukraine.

Key words: life, death, immortality, worthy life, immortal.

Володимир Василенко,

*доктор філологічних наук,
професор Познанського університету (Польща)*

Яна Василенко,

*кандидат філологічних наук,
доцент Харківського державного педагогічного університету (Україна)*

КУЛЬТ СВ. ВОЙЦЕХА – ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНА ПІДВАЛИНА ГНЄЗНА, ПЕРШОЇ СТОЛИЦІ ПОЛЬЩІ

З статті досліджено генезис, становлення та головні аспекти розвитку релігійного культу св. Войцеха, патрона Польщі. Його діяльність й мученицька смерть були свого роду прологом становлення польського Костелу й польської державності, а також значення цих подій в релігійно-державницькій ролі Гнєзна, першої столиці краю.

Ключові слова: Гнєзно, Св. Войцех, Мешко I, Болеслав I Хоробрий, мученик, релігійний культ, гнєзненські з'їзди.

Християнство прийшло на землі Польщі із сусідньої Чехії. 965 року гнєзненський князь Мешко I (922–992) з династії П'ястів одружився на чеській княжні Дубравці. Через рік під її впливом прийняв християнство у римській традиції. Перший польський єпископат був утворений у 968 році. Митрополія постала у 1000-у, вже за часів панування сина Мешка, Болеслава I Хороброго (967–1025).